

Tarihi Yapıların Yükseköğretim Yapısı Olarak İşlevlendirilmesi: Frej Apartmanı

*

Volkan Öztürk¹

ORCID: 0000-0001-9198-7557

Öz

Tarihi yapıları yeniden kullanma çabası geçmişten günümüze hep var olan bir çabadır. Toplumsal ihtiyaçlar ve şartlar değiştikçe insanların mekân gereksinimi de aynı ölçüde değiştiği gözlemlenmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren ülkemizde yaşanan üniversite sayılarının artmasıyla beraber kampüs ve yapı ihtiyacı doğan üniversitelerin bazıları çözümünü tarihi yapıları yükseköğretim işlevine dönüştürmekte bulmuşlardır. Yükseköğretim yapısı olarak işlevlendirilen tarihi yapıların fiziksel koşullarının değerlendirildiği bu çalışmada örnek olay (case study) incelemesi olarak İstanbul Galata Üniversitesi'nin kullandığı Frej Apartmanı olarak bilinen tarihi yapı ele alınacaktır. Yapının zamanla değişimiyle beraber yükseköğretim yapılarının fiziksel ölçütlere göre koşulları incelenmiştir. Buradan hareketle 'Eğitim yapısı olarak işlevlendirilmiş tarihi mekanlarda fiziksel çevre kontrol parametreleri mekânsal kaliteyi belirlemede etkilidir.' araştırmanın hipotezidir. Bulgular, tarihi ve mekânsal değerlerin korunmasıyla birlikte çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek şekilde fonksiyonlara sahip olmasının dikkat edilmesi gereken konular olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların merkezi konumu ve kente kazandırılmış kültür varlığı olarak düşünüldüğünde hem ülkemizin eğitim altyapısı hem de mimari üslup olarak duyarlı bir yaklaşım sergilenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi yapılar, yükseköğretim yapıları, yeniden işlevlendirme, mekânsal kalite

¹ Öğr. Gör., Uludağ Üniversitesi, İnegöl MYO, E-posta: volkanozturk@uludag.edu.tr

Functioning Historical Buildings as Higher Education Buildings: Frej Apartment

*

Volkan Öztürk¹

ORCID: 0000-0001-9198-7557

Abstract

The effort to reuse historical structures has been a constant endeavor from the past to the present. With the increase in the number of universities in Turkey since the 1990s, some of the universities in need of structure have converted historical buildings to higher education functions. In this study, in which the physical conditions of historical buildings functionalised as higher education buildings are evaluated, the historical building known as Frej Apartment used by Istanbul Galata University will be discussed as a case study. With the change of the building over time, the conditions of higher education buildings according to physical criteria were analysed. From this point of view, 'Physical environment control parameters are effective in determining spatial quality in historical places functionalised as educational buildings' is the hypothesis of the research. The findings show that the preservation of historical and spatial values as well as having functions to meet contemporary needs are the issues to be considered. As a result, considering the central location of the re-functionalised historical buildings and the cultural asset brought to the city, a sensitive approach has been exhibited both in terms of the educational infrastructure of our country and architectural style.

Keywords: *Historical buildings, higher education buildings, re-functioning, spatial quality*

¹ Lecturer., Uludag University, Inegöl Vocational High School,

E-mail: volkanozturk@uludag.edu.tr

idealkent© Kent Araştırmaları Dergisi (*Journal of Urban Studies*)

<http://idealkentdergisi.com>

Geliş Tarihi Received Date: 04.08.2023 Kabul Tarihi Accepted Date: 10.10.2023

Giriş

İnsanın yaşamındaki konfor ve konforsuzluk mekânın insana sağladığı imkanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu imkanlar sınırsız olmakla beraber mekânı tasarlama, kullanıcı tarafından yönetilmektedir (Öztürk, 2021, s. 19). Tarihin devamlılığıyla birlikte toplumlarda görülen değişimler mekânın kullanıcısı insanın da ihtiyaçlarını değiştirmektedir. İnşa edildiği döneme göre tasarlanan mekanlar ise bu değişimlerden payına düşeni almaktadır. Toplum ve insan geliştikçe yeni ihtiyaçlara yönelik mekanlar üretilmektedir. Tamamen inşa edildiği günün koşullarını sağlayan mekanlar, değişim hızı ve teknolojinin de etkisiyle çok kısa süre sonra değişime ihtiyaç duymaktadır. Birtakım yapılar işlev değiştirerek ömrüne devam ederken, bazı yapılar ise ihtiyaçları karşılayamadığı için belirsizliğe terkedilmektedir. Kültürel miraslarımız olan tarihi yapıların bir kısmının yapısal ömrü devam ederken değişen yaşam şartları içerisinde yeni işlevleri ile kullanılmaya devam etmektedir. Yapısal ömrü tamamlanan tarihi yapılar ise restorasyon geçirerek orijinal veya yeni işleviyle yeniden kullanıma dahil edilmektedir. Tarihi yapılara karşı korumacı bakış açısı bu yapıların tarihte dondurulmuş değil günümüzde kullanılmasını ve bağlamıyla beraber yaşamasını sağlamaktadır (Selçuk, 2006, s.11). Bu bağlamda Türkiye’de 1990’lı yıllarla beraber hızla artmaya başlayan üniversiteler, tarihi yapıları tercih etme eğilimine girmişlerdir. Bu eğilimin sebepleri yapıların prestij göstergesi olması ve merkezi konumları gösterilebilir.

Üniversiteler eğitim işleviyle beraber araştırmaların yapıldığı bilim üretim merkezleridir. İş dünyasının ihtiyacı olan profesyonelleri yetiştirirken bilimsel anlamda yenilikler yaparak yeni ufuklar açmak gibi görevleri bulunmaktadır. Türkiye’de modern anlamda ilk üniversite 1846 yılında kurulan Darülfünun (Günümüzde İstanbul Üniversitesi) olup daha sonra günümüz isimleriyle Boğaziçi Üniversitesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuştur (Tankut, 2021, s.29). Üniversitelerin internet sayfalarından ve YÖK’ den alınan verilere göre Tablo 1’de görüldüğü üzere İstanbul’da 2023 yılı itibariyle 18 yükseköğretim kurumu tamamen veya bir kısım fonksiyonlarla tarihi yapılarda çalışmalarına devam etmektedir. Üniversitelerin kullandığı bu tarihi yapıların bir kısmı günümüzde ilk yapılış amacıyla kullanılmaktadır. Diğer bir kısım yapılar yeniden işlevlendirilerek yükseköğretim yapısına çevrilmişlerdir. Çalışma kapsamında tarihi yapıların yeniden işlevlendirilerek yükseköğretim amaçlı kullanımı ele

alınmıştır. Buradan hareketle yeniden işlevlendirme kavramı, yükseköğretim yapılarının mimari gereklilikleri literatürden araştırılmıştır. Bu çalışmada amaç İstanbul’da yeniden işlevlendirilerek yükseköğretim görevi üstlenen tarihi yapıların tasarımlarının bu işlev için olumlu ve olumsuz taraflarını incelemektir. Frej Apartmanı örneğinde tarihi yapıların eğitim amaçlı kullanılmasının minimum gerekliliklerini karşılamak adına hangi çözümlere gidildiğini araştırmak hedeflenmektedir.

Tablo 1. İstanbul’da tarihi yapılarda varlığını sürdüren üniversiteler

Sıra	Üniversite	Açılış Tarihi
1	Bezmialem Vakıf Üniversitesi	2010
2	Boğaziçi Üniversitesi	1971
3	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi	2010
4	Galatasaray Üniversitesi	1994
5	İstanbul Bilgi Üniversitesi	1996
6	İstanbul Galata Üniversitesi	2019
7	İstanbul Kent Üniversitesi	2016
8	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	2016
9	İstanbul Sağlık ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	2010
10	İstanbul Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi	2018
11	İstanbul Teknik Üniversitesi	1944
12	İstanbul Topkapı Üniversitesi	2016
13	İstanbul Üniversitesi	1933
14	Kadir Has Üniversitesi	1997
15	Marmara Üniversitesi	1982
16	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	1982
17	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	2015
18	Yıldız Teknik Üniversitesi	1982

Kaynak: (<https://akademik.yok.gov.tr/>).

Kaynak Taraması

Restorasyonu Türk Dil Kurumu ‘yenileme’ olarak tanımlamaktadır (TDK, 2023). Hasol (2014) ise bir yapıtı veya tarihi bir ürünü korumak ve elverdiği kadar ilk haline getirmek için yapılan sağlamaştırma olarak tanımlamıştır (Hasol, 2014) Restorasyon yapıya olabildiğince az dokunuşlarla tarihi durumunun korunmasını amaçlar ve birkaç tekniği bulunmaktadır. Bunlar; sağlamaştırma, bütünleme (reintegrasyon), yenileme-yeniden işlevlendirme (renovasyon-rehabilitasyon), yeniden yapım (rekonstrüksiyon), temizleme ve taşımadır (Kocabıyık, 2014, s.6).

Bu türlerden biri olan yeniden işlevlendirme; tarihi binaların veya kamusal alanların onarılması veya yeniden tasarlanması sürecidir. Bu şekilde eski binalar ve alanlar yeniden kullanılabilir hale getirilir veya kamusal alanlar için daha iyi hizmet verebilir hale gelir. Tarihi yapılarda işlev değişikliği, bu yapıların korunmasını veya kamuya hizmet etmesini sağlamak amacıyla yapılır. Örneğin, bir eski kilise yeni bir sanat galerisi olarak kullanılabilir, bir eski fabrika ise bir tiyatro olarak yeniden işlevlendirilebilir. Bu işlev değişikliği sırasında, tarihi yapının orijinal özellikleri korunurken, aynı zamanda modern ihtiyaçlar için yeniden tasarlanır. Yeniden işlevlendirme bu anlamda çağdaş bir koruma anlayışıdır. Tarihi yapıları tarih içerisinde ölümsüz kılmak, artan kentleşme, kimliksiz ve plansız yapıları beraberinde getirdiği günümüz dünyasında mecburidir. Tarihi yapılar bu kimliksiz yapılara rağmen varlığını sürdürmeye çalışan kentin kültürel altyapısını yansıtan önemli bir unsurdur. Bu sebeple gerekli sağlamlaştırma ve onarımlarının yapılması gerekmektedir (Açııcı ve Konakoğlu 2019, s.223).

Restorasyon ve yeniden işlevlendirme yapılırken yüksek öğretim yapılarının gerektirdiği mekânsal ihtiyaçlar dikkate alınmalıdır. Bu süreçte yükseköğretim yapılarının tarihi ve kültürel değerleri korunurken, aynı zamanda modern eğitim ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir. Bu sayede yapılar hem tarihi ve kültürel değerleri hem de modern eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılabilir hale gelir. Bu şekilde yapıda çalışma odaları, laboratuvarlar, sınav odaları gibi modern eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak alanlar yaratılabilmektedir. Bir yapının yükseköğretim yapısı olarak kullanılması için birtakım fiziki şartlar ve ölçütler bulunmaktadır. Üniversitelerin farklı disiplinleri bir arada barındırması sebebiyle değişik işlevler ortaya çıkmaktadır. Aktif bir öğrenme ortamı için farklılaşan bu mekânların gerektirdiği fiziksel ölçütler sağlanmalıdır. Öğrenme mekânlarının; işlevsel ve yeterli büyüklükte olması, farklı amaçlara hizmet edebilecek esnekliğe sahip olması, sağlık açısından uygun ortamı yakalayabilmesi ve öğrencilerde aidiyet duygusunu ortaya çıkarması gerekmektedir. Bu bağlamda Tankut (2021), yükseköğretim yapılarındaki fiziksel ölçütleri şöyle sıralamıştır:

- Mekânsal Organizasyon: Derslikler, Mobilyalar ve Donatılar
- Görsel Parametreler: Aydınlatma, Renk, Malzeme ve Doku
- İşitsel ve Termal Konfor
- Mekânların Örgütlenmesi ve Erişilebilirlik
- Esneklik başlıkları adı altında incelemek mümkündür (Tankut, 2021, s.31).

Mekânsal organizasyon, öğrenme ortamlarının tasarımı ve yerleşimini içermektedir. Bu, derslikler, mobilyalar ve donatıların düzenlenmesi ile ilgili bir konudur. Dersliklerde öğrencilere yeterli alanı, hareket serbestliği ve rahatlığı sağlamalıdır. Derslikler, öğrencilerin öğrenme aktivitelerine uygun hale getirilmelidir. Birçok araştırmada derslik ortamındaki öğrenci sayısının az olduğu dersliklerde fazla sayıda öğrencinin olduğu dersliklere göre başarılarının arttığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin kendi aralarında ve öğretici ile daha kolay iletişim kurmalarına olanak tanımaktadır. Mobilya ve donatılar, öğrenme aktiviteleri için gerekli konfor koşullarında ergonomik bir ortam sunmalıdır (Tankut, 2021, s.32).

Öğrenme ortamlarının kalitesi, öğrenme deneyiminin etkisi açısından önemlidir. Aydınlatma, öğrencilere güvenli, konforlu ve ergonomik bir ortam sunmalıdır. Ayrıca aydınlatma, öğrencilere dikkat ve odaklanma yeteneklerini arttırmak için gereklidir. Aydınlatma konusunda değinilmesi gereken bazı kavramlar mevcuttur. Bunlar doğal ışık, yapay ışık, aydınlatma kontrolü ve enerji verimliliğidir. Doğal ışık, öğrencilere daha iyi bir uyku düzeni, daha yüksek enerji seviyeleri, daha iyi bir dikkat ve odaklanma sağlarken daha sağlıklı bir ortam sunar ve öğrenme deneyimini artırır. Yapay ışık ve aydınlatma kontrolü ise öğrencilere günün her saatinde optimal aydınlatmayı sağlar. Yapay ışık aynı zamanda farklı disiplinlerin ihtiyacı olan farklı ışık değerlerini de sağlamaktadır. Son olarak enerji verimliliği konusu günümüz şartlarında en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Eğitim yapıları yoğun olarak kullanılan mekanlar olduğu için aydınlatma sisteminde enerji verimliliği konusu önemlidir. LED sistemler, sensör ve dimmer kullanımı önerilen ışıklandırma yöntemleridir (Öztürk, 2021, s. 50).

Renk, duygusal tepkiye yol açar ve öğrenme deneyimini etkiler. Örneğin, mavi renk huzur verirken, kırmızı renk enerji verir. Dersliklerde, öğrenme için uygun renklerin kullanılması öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır (Uludağ ve Odacı, 2002; Öztürk, 2021, s.86).

Yükseköğretim yapılarında kullanılan malzemeler, sağlam, uzun ömürlü ve temizlenmesi kolay olmalıdır. Örneğin, mermer, granit, alüminyum gibi malzemeler yapının iç yüzeyleri için uygun olabilir. Ayrıca, malzemelerin görünümü ve dokusu da önemlidir. Örneğin, duvar kaplamaları, masa kaplamaları veya sandalye kumaşları. Dokuların kullanıcılarda farklı psikolojik etkiler ve algılar bıraktığı bilinmektedir (Tankut, 2021, s.34).

Yükseköğretim yapılarında işitsel ve termal konfor öğrenme ortamlarının kalitesi ve öğrenme deneyiminin etkisi açısından önemlidir. Gürültünün insanlar üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bu etkiler arasında motivasyon ve

konsantrasyon bozuklukları yer alabilir. Bunun sonucu ortaya çıkan stres günümüzün önemli rahatsızlıklarından birisidir (Öztürk, 2021, s. 30).

Termal konfor, öğrencilere konforlu ve uygun sıcaklıkta bir ortam sunması açısından önemlidir. Bu, öğrencilere rahat bir öğrenme deneyimi sağlar ve öğrenme kabiliyetlerini artırır. Termal konfor için, yapıların izolasyonu, doğal havalandırma sistemi, ısıtma ve soğutma sistemi gibi faktörler önemlidir. Doğal havalandırma, yapıda hava değişimini sağlar ve termal konforu artırır. Isıtma ve soğutma sistemi, yapıda sıcaklık düzeyini kontrol etmek için gereklidir. Bu sistemler, öğrencilere uygun sıcaklıkta bir ortam sağlar. İzolasyon ise yapının ısını koruyan ve enerji tasarrufu sağlayan faktördür (Öztürk, 2021, s. 28).

Mekânların örgütlenmesi, mekânın iç yapısının, işlevlerinin ve kullanıcılarının ihtiyaçlarının dikkate alınarak planlanmasıdır. Mekânların örgütlenmesi, mekânın verimli, rahat ve güvenli bir kullanımını sağlar. Yükseköğretim yapılarında derslikler, atölyeler, laboratuvarlar kütüphane gibi mekanlar aslidir. Disiplinler ve mekânı kullanacak kişilerin sayısına göre mekânsal örgütlenme farklılaşmaktadır. Aynı birimlerin birbirleriyle mekânsal ilişkileri de düşünülmesi gereken konulardan birisidir (Tankut, 2021, s.35).

Tarihi üniversite yapılarında esneklik, mekânın ihtiyacına ve kullanımına göre dönüştürülme yeteneğidir. Bu, tarihi yapıların korunmasına ve modern öğrenme ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak tanır. Esneklik için, yapının iç yapısı ve sistemleri güncellenirken, orijinal estetik öğeler korunmalıdır. Ayrıca, yapının kullanımına göre değiştirilebilir mekânlar oluşturulmalıdır veya farklı fonksiyonlar için kullanılabilir mekanlar tasarlanmalıdır. Örneğin, bir oda, derslik olarak kullanılabilirdiği gibi, toplantı odası olarak da kullanılabilir.

Materyal Metot

İsmi Frej ailesinden gelen apartman Şişhane Meydan'da Mimar Kyriakidis tarafından tasarlanmıştır. Beyoğlu'nun burjuva ailelerinden olan ve tam adı Selim Hahna Frej'in beklentilerine karşılık olabildiğince heybetli bir yapı, bezemiş cepheler, Art Nouveau stilde bitkisel öğeler, erkek çocuk heykelleriyle benzersiz bir yapı ortaya koyulmuştur (Gülersoy, 1989; Salbacak, 2019, s.33).

Şekil 1. Frej Apartmanı konumu (Beyoğlu Belediyesi, 2023)

Yapıya plandan bakıldığı zaman arsanın konumu ve etrafındaki sokakların formuna uygun yaklaşık 600 metrekare taban alanında bir düzgün yamuk biçiminde tasarlandığı görülmektedir. Yapının iki bodrum, zemin üstünde altı kattan oluştuğunu ve kesin olmamakla birlikte zemin kat işyeri, üst katlar konut olarak tasarlandığı düşünülmektedir (Salbacak, 2019, s.39). Yapı zamanla farklı işlevlerde kullanılmış ve günümüzde İstanbul Galata Üniversitesi olarak kullanılmaktadır.

Frej ailesi 1948’de apartmanı 150 bin liraya satarak Nişantaşı’na yerleşir. 1987-1989 yılları arasında restorasyon geçiren yapıda ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Yapıyı satın alarak yönetim merkezi olarak kullanan şirket dolayısıyla 1980’lerde “Sarkuysan Binası” olarak anılmıştır. Daha sonra bir finans grubu tarafından satın alınan yapı 2016-17 itibarıyla tekrar restore edilmiştir (Levi 2021). Günümüzde ise 2020 yılı itibarıyla öğretim hayatına başlayan İstanbul Galata Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi olarak kullanılmaktadır.

Onat, Ege Mimarlık adlı dergide yayınladığı raporda restorasyon yapacağı zamanki incelemelerinde kağır olan yapının taşıyıcı sistemi hakkında şaşkınlığını dile getirmektedir. Katlarda volta döşemelerin birbirini tutmadığını, yapının cephelerinin yüzde doksan konsol olduğunu ve bu yüklerin basit volta döşeme putrelleri ile binaya taşıtıldığını aktarmıştır. Bu sistemin tehlikesinden ve hafif bir deformasyonda yapının çökebileceğinden bahsetmiştir. Bu raporda restorasyon sırasında farklı kişilerin fikirlerine yer verilmiştir.

Günümüzde olduğu gibi içeriden betonarme bir strüktür ile taşınması fikri de o dönemde tartışılmıştır. Cepheden bir ya da bir buçuk metre içeriden kolonlar ile taşıma fikri mekânın içerisinde birçok kalın kolonlar ortaya çıkacağından Onat'ı tatmin etmemiştir. Ayrıca 4 kat bodrum yapılması fikri de aynı kaynaktan görüldüğü gibi üzerinde durulan konulardan biridir (Onat, 1996).

Çalışma iki aşamalı olarak ele alınmıştır. Birinci aşamada literatür taraması ile yazılı ve çizili kaynaklara ulaşılmıştır. Kavramlar ve yükseköğretim yapılarında gerekli fiziksel ölçütler literatürden araştırılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın bulgular kısmında ise nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay (case study) incelemesi tercih edilmiştir. Alan araştırmasında yerinde tespit ve fotoğraflama teknikleri kullanılmıştır. Yükseköğretim yapısı olarak işlevlendirilen tarihi yapıların fiziksel koşullarının değerlendirildiği bu çalışmada örnek olay incelemesi olarak İstanbul Galata Üniversitesi'nin Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi olarak kullandığı Frej Apartmanı olarak bilinen tarihi yapı ele alınmaktadır. Yapının zamanla değişimiyle beraber kaynak taramasında verilen yükseköğretim yapıları fiziksel ölçütlere göre fiziksel koşulları incelenmiştir.

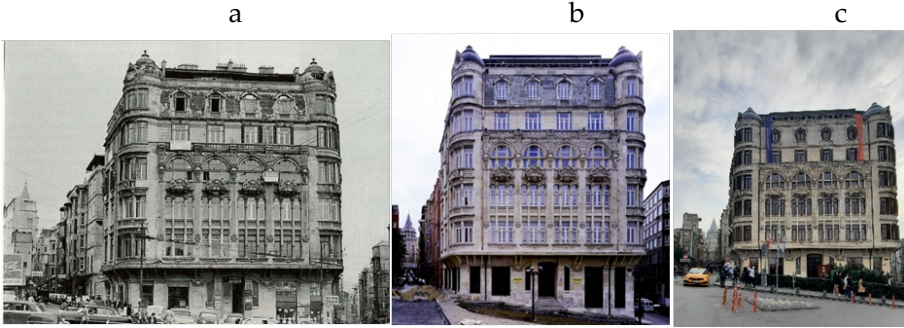
Bulgular

Öğrenme ortamı için mimari bir ürün olan eğitim yapısı, öğrencilerin zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri bir mekandır. Eğitim mekanları amacına uygun şekilde eğitim için gerekli fonksiyonların biçimlenmesiyle beraber öğrencilerin sosyal yaşamlarını destekler nitelikte tasarımlar ile ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler için bir yaşama alanı olan eğitim yapılarının tasarım ve planlaması başarı ve performansa doğrudan etki eder niteliktedir. Bu bilgiler ışığında eğitim yapıları kullanıcıları olan öğrencilerin fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını destekleyebilmelidir. Bununla beraber öğrenciler kadar öğreticileri de aynı ölçüde verim ve mesleki gelişimleri gibi konularda etkilemektedir (Öztürk, 2021, s.90; Tankut, 2021, s.1; Al, 2014, s. 31).

Diğer eğitim yapıları gibi üniversiteler de öğrencilerin ve öğreticilerin mekânsal anlamda fiziksel gerekliliklerini sağlamalıdır. Fonksiyonel ve optimum alanlara, farklı amaçlara hizmet edebilen esnekliğe, mekânsal konfora sahip mekanlar tasarlanmalıdır. İstanbul Galata Üniversitesi'nin kullan-

makta olduğu Frej Apartmanı belirlenen fiziksel kriterler (mekânsal organizasyon, görsel parametreler, işitsel ve termal konfor, mekanların örgütlenmesi ve erişilebilirlik, esneklik) kapsamında incelenmiştir.

Frej Apartmanı mevcutta 4 kat bodrum, zemin, üzerinde 5 kat ve teras kat olarak kullanılmakta olan Şişhane bölgesinin en önemli sakinlerinden birisidir. Plan üzerinde incelendiğinde çevresindeki sokakların formuna olan uyumuyla düzgün yamuk şeklinde tasarlanmış yaklaşık 600 metrekare zemin alanlı bir yapıdır. Zaman içerisinde birçok işlev değişikliği yaşayan yapı cephelerinde yani dış yüzeylerinde şekil 2'de görüldüğü üzere formunu korumuştur. İlk tasarlanan şekliyle yüzeyindeki erkek heykeller ve Art Nouveau süslemeleri ile ihtişamını muhafaza etmektedir. Geçmiş fotoğraflara bakıldığı zaman pencere doğramalarının beyaz renkte ahşap olduğu görülmektedir. Günümüzde ise ahşap görünümlü PVC pencereler mevcuttur. Ayrıca yapının özellikle ön ve yan cephelerindeki, ön cephenin 4 ve 5. katlarındaki pencerelerde kullanılan ahşap panjur göze çarpmaktadır. Yapıya eklenen bu detaylar yapının mimarisini desteklerken olumlu bir estetik katmıştır. Yapının girişindeki çift kanat metal kapı korunarak mevcutta da kullanılmaktadır.

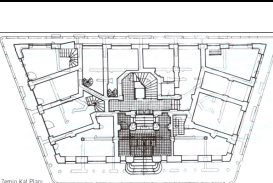
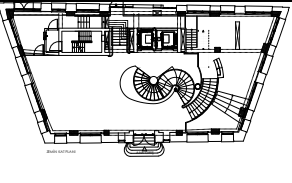

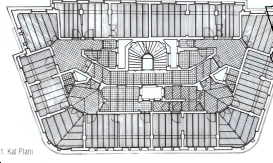
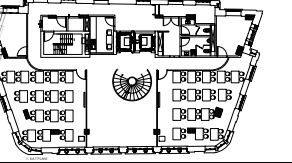

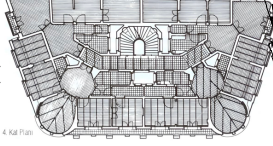
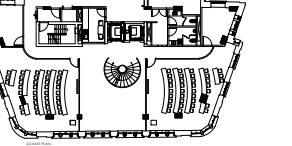

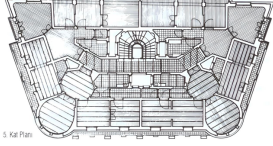
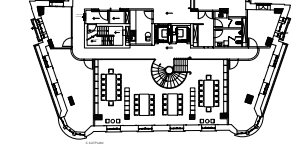

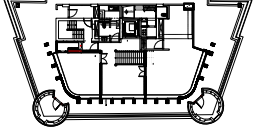

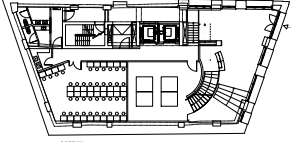

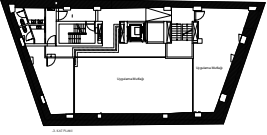

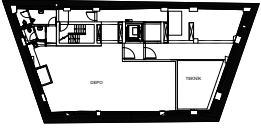

Şekil 2. Frej Apartmanı tarihsel değişimi (Kaynak: a) Örnek, 2022 b) Anonim, 2016 c) Öztürk, 2023, kişisel arşiv)

Cephede korunan yapı iç mekâna bakıldığı zaman birçok değişim geçirdiği açıktır. Onat'ın da belirttiği gibi geçmişte volta döşemeler ile taşıtılmaya çalışılan yapının taşıyıcı sistemi için farklı çözümlere gidildiği görülmektedir. Dolayısıyla yapının iç mekânı taşıyıcı sistemin değişmesiyle tümüyle değişmiştir. Onat'ın çizimlerindeki planlara göre geçmişte yapıda U biçimindeki merdiven ve ortasına yerleştirilen asansör mevcuttur. İçeride simetrik planlı zeminde dükkân ve katlarda ise konutlar olduğu bilenen yapı geçirdiği restorasyonda ofis işlevli tasarlandığı için duvarlar kaldırılarak iç mekânda açık

alanlar oluşturulmuştur. Yapının bazı kısımlarında özellikle merdiven korkuluğunda dökme demirden yapılmış bezenmiş parçalar bulunmaktaydı. Günümüzde ise merdivenin yeri değiştirilmiş asansör ikiye çıkarılmıştır. Yapının ortası sayılabilecek bir konumuna heybetli bir döner merdiven tasarlanmıştır. Detaylarda gördüğümüz dökme demir korkuluklar mevcutta da yenilenecek kullanılmaktadır. Aşağıda tablo 2' de yapının kaynaklardan bulunan Onat'ın çizmiş olduğu röleveler, mevcuttaki planları ve güncel fotoğrafları verilmiştir.

Tablo 2. Yapının durum analizi

	Onat (1996)	Güncel planlar	Kişisel arşiv
Zemin Kat			
1. Kat			
2,3,4. Kat			
5. Kat			
Teras Kat	-		-

-1. Kat	Yapının eğimli araziye oturumundan dolayı ara kat olarak kullanılmaktadır. Zemin kat ve -2. kat planlarında mevcuttur.	
-2. Kat		
-3. Kat		
-4. Kat		

Yapı zemin katta karşılama, fuaye alanı ve zaman zaman öğrenci konser ve eğlenceleri veya akademik amaçlı toplantılar gibi çeşitli etkinliklerde kullanılan çok amaçlı bir alandan oluşmaktadır. Katlarda simetrik olarak döner merdivenin iki tarafında tasarlanmış derslikler ve akademisyen odaları mevcuttur. 5. Katta yan cephelere bakacak şekilde akademisyen odaları ve merdivenin etrafında tasarlanmış bir kütüphane ve çalışma alanı yer almaktadır. Teras katta yönetici ofisleri, -2. katta personel odaları, teknik odalar ve bilgisayar laboratuvarı bulunmaktadır. -3. katta uygulama mutfağı bulunmaktadır. -4. kat su deposu, teknik alanlar ve depo olarak kullanılmaktadır. Yapının eğimli araziye oturumundan dolayı -1. kat ara kat olarak kullanılmaktadır. Zemin kat ve -2. kat planlarında mevcuttur. Bu alan sergi ve kokteyl alanı olarak kullanılmaktadır. İçmimarlık stüdyolarında beyaz renkte çizim masaları ve tekerlekli ve sırtlıklı sandalyeler ile donatılmış bir derslik görülmektedir. 2,3,4. kattaki dersliklerde ceviz renkte amfi düzeninde ahşap ve sabit masalar mevcuttur. Tablaların üzerinde kapaklı priz yuvaları vardır. Bu dersliklerde kullanılan sandalyeler yere sabit değildir ve döner özelliktedir. Dersliklerin tümünde akıllı tahta diye tanımlanan büyük dokunmatik ekranlı bilgisayarlar kullanılmıştır. Yapının sirkülasyon alanları hariç sınıf ve ara mekan-

ları yükseltilmiş döşeme yapılmıştır. Bu sayede tüm tesisat işleri zemin altından iletilmiştir. Yükseltilmiş zemin sayesinde alttan taşınan kablolar hem öğrenciler için daha güvenli bir ortam sağlamıştır hem de mimari detay konusunda duvarların ve yüzeylerin temiz bitişine olanak sağlamıştır. Yükseltilmiş döşemenin bir diğer avantajı ise mekâna teknik anlamda esneklik kazandırmasıdır. Farklı amaçlarla kullanılmak istenen mekanlarda teknik durumların hızlı ve düşük maliyetle değişimi mümkün olmaktadır.

Çevrenin algılanmasını sağlayan aydınlatma mimarinin ana unsurlarından biridir. Frej Apartmanı doğal aydınlatmadan konumu ve tüm cepheleindeki pencere sayısının fazla bulunmasıyla maksimum derecede yararlandığı tespit edilmiştir. Yapay aydınlatma olarak ise yapıda gün ışığı renginde LED aydınlatmalar tercih edilerek daha doğal ve enerji verimliliği yüksek bir ortam tasarlanmıştır.

Derslikler antrasit renkli alüminyum profilli cam bölmeler şeklinde tasarlanmıştır. 2,3,4. Katlardaki dersliklerin camları üzerine kumlama folyosu kaplanmıştır. 1. Kattaki içmimarlık stüdyoları camları şeffaf kullanılmıştır. Estetik olarak iyi bir görünüm veren bu cam bölme uygulaması işitsel konfor açısından pek sağlıklı olmamıştır. Koridorlardaki seslerin dersliklere girmesi ve dersliklerdeki seslerin de dışarı çıkması kolaylaşmıştır.

Yapının iklimlendirilmesi merkezi klima sistemi ile tavan tipi kaset klimalarla yapılmaktadır. Mekandaki havanın temizlenmesi, ısıtılması, soğutulması, nem alma gibi özellikleri bir arada bulundurarak her mekânın ihtiyacı olan iklimlendirmeyi ayrı olarak yapmak mümkün olmaktadır. Zemin kat hariç yapıdaki tüm pencereler açılmaktadır ve doğal havalandırma sağlanabilmektedir.

Üniversitelerde bulunan İçmimarlık bölümlerinde öğrenciler özelleşmiş atölyelerde maketler yapmakta, projeler çizmekte ve ürettikleri projeleri yine aynı atölyede akademisyenlerden oluşan jüri üyelerine sunmaktadır. Dolayısıyla içmimarlık bölümü atölyelerinin bu esnekliğe sahip olması gerekmektedir. Öğrenmenin devamlılığının sağlanması için ve birçok farklı amaçlarla üretilen projeler sergilenmektedir. Frej Apartmanı'nda içmimarlık atölyeleri bahsedilen fonksiyonları sağlayıp farklı amaçlar için de kullanılmaktadır. Yapı içerisinde mevcut olan kesin bir işlevi olmadan gerekli amaca dönüşebilen Şekil 3' deki gibi ara mekanlar mevcuttur. Bu mekanlar sergi amaçlı kullanılmaktadır. Bu şekilde yapı daha etkili ve efektif kullanılmaktadır.

Şekil 3. 1. Kat ara mekân (Kaynak: Öztürk, 2023)

Sonuç

Bir toplumun geçmişini, kimliğini ve değerlerini yansıtan kültür varlıklarını korumak ve nesilden nesile aktarmak gerekmektedir. Herhangi bir yapıya yükseköğretim işlevi yüklenmeden önce planlanması gereken birçok etmen olduğu açıktır. Eğitim verilecek bölümlerin mekânsal gereksinimleri, öğrenci ve öğretici ihtiyaçları ve sayısal verileri yapının sağladığı imkanlarla karşılaştırılmalıdır. Yapının kullanıcısı ile iletişimini süreklilikle sağlayacak erişilebilirlikte, bölümlerin farklı ihtiyaç ve aktivitelerine izin veren esneklikte, mekanların kullanıcıyı fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı bir deneyim yaşatabilecek konforda olmasına yoğunlaşılmalıdır. Bu şekilde kullanıcıların yapıya ve işlevine olan aidiyeti de artacağı öngörülmektedir.

Bu çalışmada 100 yıldan fazla tarihi Frej Apartmanı yeniden işlevlendirilme kapsamında değerlendirilmiştir. Yapının merkezi konumu nedeniyle de günümüze kadar aktif kullanılması birçok onarım geçirmesini gerektirmiştir. Nihai durumda yükseköğretim yapısı olarak kullanılmaktadır. Yapılan müdahalelere bakıldığında cephe olarak çok büyük oranda korunmuş bir yapıdır. İç mekânda ise cephenin aksine tamamen değişmiştir. Bunda etkili olan konulardan birisi işlev değişikliğinin gerektirdiği mekânsal ihtiyaçlardır. İkincisi yapının kullanıldıkça ömrünü tamamlaması ve taşıyıcı olarak yeni bir sisteme ihtiyaç duymasıdır.

Eğitim yapılarının fiziksel özellikleri sağlıklı ve etkili bir eğitim çevresinin oluşturulması açısından hayati bir önem taşımaktadır. Frej Apartmanı'nda mekansal organizasyon ile öğrencilerin farklı öğrenme aktiviteleri için uygun alanlara sahip olmaları sağlanmıştır. Böylelikle öğrenciler için etkili bir öğre-

nim ve sosyal ortam sağlarken öğrenciler arasında işbirliğini kuvvetlendirmiştir. Yapılan aydınlatma tasarımı, renk seçimleri ve diğer görsel düzenlemeler öğrenme atmosferini olumlu anlamda etkilemiştir. Tarihi yapılarda erişilebilirlik dikkat çekilmesi konulardan biridir. Yapının coğrafyası erişilebilirliği çok etkilemekle beraber yapıldığı tarih itibarıyla erişilebilirlik önemsenmemiştir.

Modern teknik ve malzemeler ile yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların merkezi konumu ve kente kazandırılmış kültür varlığı olarak düşünüldüğünde Frej Apartmanı için hem ülkemizin eğitim altyapısı hem de mimari üslup olarak duyarlı bir yaklaşım sergilemiştir. Frej Apartmanı'na farklı dönemlerde uygulanan restorasyonlarda birçok değişiklik yapılarak yapının strüktür olarak sağlamlaştırılması, günümüzde aktif olarak eğitim amaçlı kullanılması olumlu etkiyi ortaya çıkarmıştır.

Extended Abstract

Functioning Historical Buildings as Higher Education Buildings: Frej Apartment

The needs of people, who are the users of space, change over time and changes in society affect the design of space. For this reason, spaces are adapted to the needs over time. Historic buildings are also subjected to these changes and some are used with new functions while others are abandoned. Historic buildings, which are considered cultural heritage, continue to be used with new functions while others are restored and put back into use. This perspective encourages the use of historic buildings today rather than preserving them as a historical memory. It can be shown that with the increasing number of universities in Turkey, higher education institutions tend to prefer historical buildings and this tendency is based on their prestige symbols and central location.

This study aims to examine how historical buildings are re-functionalized for higher education purposes and the advantages and disadvantages of this transformation through an example of historical buildings, Frej Apartment Building. It is clear that the spatial needs for higher education should be taken into account in the restoration and refunctioning processes of historical buildings. In these processes, it is important to preserve historical and cultural values while at the same time adapting them to modern educational needs. Thus, these buildings can both preserve historical and cultural heritage and meet modern educational needs.

There are various physical conditions and criteria for buildings to be used for higher education purposes. These conditions include different functions and spatial organizations in university environments where different disciplines coexist. For an active learning environment, these spaces need to be functional, flexible, healthy and give students a sense of belonging.

This study has been handled in two stages. In the first stage, information was obtained from written and drawn sources by conducting a literature review. At this stage, the physical criteria and concepts required in higher education buildings were researched and evaluated in the literature.

In the second stage of the research, case study, one of the qualitative research methods, was preferred. During the field study, on-site identification

and photography techniques were used. At this stage, the physical conditions of a historical building used as a higher education building were evaluated. As a case study, the example of the Frej Apartment Building used by Istanbul Galata University as the Faculty of Arts and Social Sciences was taken. Considering the changes in this building over time, its physical conditions and suitability were examined. Frej Apartment is a historical building that has been re-functionalized using modern techniques and materials. This building can be considered as a result of a sensitive approach to the educational infrastructure and architectural style of the country. At the same time, it is important in terms of its central location and bringing a cultural asset to the city. The restoration work carried out on the Frej Apartment in different periods has allowed the building to be structurally strengthened and used as an active educational space today. This has had a positive impact and made a historic building suitable for contemporary educational needs.

Kaynakça/References

- AÇICI, F. K., & Konakoğlu, Z. N., (2019). Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi: Trabzon Mimarlar Odası örneği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(2), 214-224. <https://doi.org/10.35379/cusosbil.1080364>
- Al, S. (2014). *Eğitim yapılarının fiziksel konfor koşullarının öğrenci başarısına etkisi* (Tez No:360860). [Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Anonim. (2016). *Beyoğlu'nun 100 yılı deviren binaları!* 15 Eylül 2023 tarihinde <https://www.zingat.com/blog/beyoglunun-100-yili-deviren-binalari/> adresinden erişildi.
- Beyoğlu Belediyesi. (2023, Eylül). Beyoğlu Haritaları. <https://beyoglu.bel.tr/beyoglu/beyoglu-haritalari/>
- Gülersoy, Ç. (1989, 7 Ağustos). *Frej Apartmanı*. Cumhuriyet Gazetesi. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>
- Hasol, D. (2014). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü* (13. Baskı). İstanbul: Yem Yayın.
- Kocabıyık, Y. (2014). *Yeniden işlevlendirme kavramı ve bu kapsamda İTÜ Taşkılla binasının incelenmesi* (Tez No:373768). [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Levi. M. (2021, Kasım 21). *Muhayyelat* [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=CXB5-2Avrf4&ab_channel=TRT2
- Onat, M. (1996). Frej apartmanı öyküsü. *Ege Mimarlık Dergisi*, 19, 21-37. <https://www.ege-mimarlik.org/>
- Örnek, N. (2022). *Frej apartmanı (İstanbul Galata Üniversitesi)*. 15 Eylül 2023 tarihinde <https://www.herumutortakarar.com/frej-apartmani-istanbul-galata-universitesi/> adresinden erişildi.

- Öztürk S.V. (2023). Kişisel fotoğraf arşivi.
- Öztürk, S. V. (2021). *Özel eğitim mekanlarının down sendromlu bireyler için yapı biyolojisi kapsamında değerlendirilmesi* (Tez No:705321) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Salbacak, S. (2019). Mütareke dönemi İstanbul’unda Beyoğlu’nun çok kültürlü yapısı ve Frej Apartmanı. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 3,(1), 33-44. 15 Eylül 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/767851> adresinden erişildi.
- Selçuk, M. (2006). *Binaların yeniden işlevlendirilmesinde mekânsal kurgunun değerlendirilmesi* (Tez no:183239) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Tankut, B. (2021). *Üniversite eğitim yapısına dönüştürülmüş binalardaki ara mekânlara yönelik bir mekânsal kalite incelemesi* (Tez No:704703) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü. 15 Eylül 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden erişildi.
- Uludağ, Z., & Odacı, H. (2002). Eğitim öğretim faaliyetlerinde fiziksel mekân. *Milli Eğitim Dergisi*, (153-154), 18-36. 15 Eylül 2023 tarihinde https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/153-154/uludag.htm adresinden erişildi.
- YÖK Akademik Arama. (2023, Eylül). <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/>

Volkan Öztürk

Akdeniz Üniversitesi İç Mimarlık Bölümünden 2019 yılında ve devamında aynı bölümde 2021 yılında yüksek lisanstan mezun olmuştur. 2022 yılında başladığı İç Mimarlık Doktora eğitimine Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde devam etmektedir. İstanbul Galata Üniversitesi’nde iki yıl araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. Mevcutta Uludağ Üniversitesi’nde öğretim görevlisi kadrosunda akademik çalışmalarına devam etmektedir. İç mimarlık eğitimi, yapı biyolojisi, özel gereksinimli bireyler için yapı tasarımı konularında araştırmalarını sürdürmektedir.

He graduated from Akdeniz University Department of Interior Architecture in 2019 and then graduated from the same department in 2021. In 2022, she started her PhD in Interior Architecture at Mimar Sinan Fine Arts University. He worked as a research assistant at Istanbul Galata University for two years. He currently continues his academic studies as a lecturer at Uludağ University. He continues his research on interior architecture education, building biology, building design for individuals with special needs.

E-posta: volkanozturk@uludag.edu.tr